

Socialne ločnice tudi pri znanju

Z znanjem proti revščini in socialni izključenosti

Valorizacijska konferenca programa Vseživljenjsko učenje

Ljubljana, 8. 12. 2010

Dr. Zdenka Čebašek – Travnik, varuhinja človekovih pravic

Ob množici tem, s katerimi nas te dni zasipavajo mediji in različni aktivisti, se zgodi, da se dobre novice izgubijo. A novica o današnji konferenci se nikakor ne bi smela izgubiti. Ljudje, ki nam ni vseeno za tiste, ki so ali bodo ostali socialno izključeni, ki smo s svojim znanjem in izkušnjami iskali – in še iščemo – možnosti in priložnosti, da pomagamo ljudem iz deprivilegiranega okolja, upravičeno pričakujemo, da se javnosti predstavijo vaše ugotovitve in naše skupno sporočilo.

Svoje razmišljanje bom začela s spomini na mladost. V osnovi šoli sem imela dobro prijateljico, doma iz bližnje vasi. Rada sem bila v njeni družbi in želela sem si, da bi skupaj nadaljevali šolanje na gimnaziji. Tudi ona bi rada šla na gimnazijo, ali pa vsaj na ekonomsko srednjo šolo. Pa ni mogla, doma ji »niso pustili«. Šla je delat v Muro. Hrepenenje po znanju je morala zamenjati za delo za šivalnim strojem. Po mnogih letih sva se srečali. Njene igrive oči so ostale enake, njena življenjska pot zaznamovana z neuresničenimi željami. A sprejela je svojo usodo, ni bila zagrenjena, njeni otroci so se šolali ... Se bodo tudi vnuki?

Ko sem pred časom nekaterim politikom poskušala povedati, da Pomurje potrebuje kaj več kot le denar za gospodarstvo, ki bo priskrbelo nova delovna mesta, so se mi nasmihali. Če ne bi govorila s pozicije varuhinje človekovih pravic, me najbrž ne bi niti poslušali. Pa sem jim povedala, da pot do resničnega razvoja Prekmurja vodi le preko izobraževanja in da je namesto v slabo plačana delovna mesta treba vlagati v šolstvo na vseh stopnjah, tudi podiplomski. Zato, da bodo mladi (pa tudi starejši) strokovnjaki v Pomurju videli možnost za svoje ustvarjalno delo, akademsko kariero in za pokrajino, v kateri bi želeli živeti. Kot najbrž veste, je denar bil porabljen za pomoč gospodarstvu, ne ravno najbolje, kot lahko izvemo iz medijev. Bojim se, da bodo mnoga tako pridobljena delovna mesta usahnila, Pomurje pa bo še naprej ostalo »na drugi strani«. Sposobni mladi ljudje ga bodo zapuščali tudi v prihodnje, vračali se bodo predvsem upokojenci, katerih glavnih motiv za vračanje je domotožje po starih časih. Teh pa tudi v Pomurju ni več.

Najbrž ste prepoznali motiv, zakaj se tudi kot varuhinja ukvarjam s področjem izobraževanja in zakaj menim, da je pomembno in nujno, da se raziščejo razlike v znanju, ki določajo prihodnost naših otrok. Da se jasno pokaže, kaj vpliva na velike razlike v njihovem znanju med posameznimi regijami v Sloveniji. Ali so te razlike pogojene z različnimi pogoji izobraževanja, ali izvirajo iz socialnega okolja ali gre za kombinacijo obojega? Če sem kot varuhinja človekovih pravic vztrajala pri domnevi, da bi ugotovljene razlike lahko pomenile neenake možnosti za otroke iz določenih regij in da bi lahko šlo tudi za kršitve otrokovih pravic, sem za to imela argumente. Ne morem se zadovoljiti z razlago, da država zagotavlja, da imajo vsi otroci enake možnosti za izobraževanje, ker vem, da to preprosto ne drži. Tudi če gre za navidezno enake pogoje (opremljenost šol, izobrazbena raven učiteljev), to še ne pomeni enakih možnosti. Če učenci v določeni regiji potrebujejo dodatne spodbude in strokovno pomoč, da bi se izenačili z drugimi, jim država mora to omogočiti. Še prej pa seveda ugotoviti razloge za razlike, ne pa trditi, da nacionalno preverjanje znanja ne more biti izhodišče za ocenjevanje človekovih oziroma otrokovih pravic.

Da ne ostanem samo pri že obravnavani temi, bi se rada lotila še drugih razlik. Pozornost mi je vzbudilo dejstvo, da mnogi starši ugotavljajo, da njihovi otroci že v osnovni šoli potrebujejo dodatno učno pomoč. Da ne zmorejo slediti zahtevam pouka in učiteljev in da jim tudi starši niso sposobni pomagati pri vseh predmetih. Praktično to pomeni, da povprečni učenec več ne zmore izdelati zadnjih treh razredov osnovne šole brez dodatnih inštrukcij. Ali vsaj ne s takšnim uspehom, da bi lahko prosto izbiral srednjo šolo in s tem poklicno prihodnost. In pridemo do vprašanja, koliko staršev je finančno sposobnih plačati inštruktorje? Zato se vprašam še malo drugače – kaj se dogaja z osnovno šolo, za katero povprečni učenec potrebuje inštrukcije? Morali bomo poiskati odgovor tudi na to vprašanje.

Urnik današnje konference nas seznaja s temami, ki bodo podrobneje predstavljene. O teh veste strokovnjaki in raziskovalci veliko več kot jaz. Zato bom le omenila ranljive skupine, med katerimi so otroci in tudi odrasli s posebnimi potrebami, telesnimi in duševnimi nezmožnostmi, za katere naša država še ni dovolj poskrbela. O področjih, ki še ne zagotavljajo socialne vključenosti takšnih posameznikov, pišemo tudi v letnih poročilih Varuha človekovih pravic RS – seveda z namenom, da bi se razmere izboljšale. Kdaj se bodo v resnici? Kdaj bodo gluhi in naglušni študenti lahko študirali na naših univerzah tako, da bo njihov primanjkljaj ustrezno nadoknaden (s tehničnimi pripomočki in s pomočjo prevajalcev v znakovni jezik)? Tudi oni so manjšina, ki jo definirata telesna okvara in jezikovna omejitev.

Posebej bi omenila dva pojava, ki nedvomno vplivata na znanje in na socialne ločnice. To sta uživanje psihoaktivnih snovi in nasilje. Pojava sta dostikrat povezana med seboj, a ne vedno. Zanimivi so rezultati raziskave o čustvenih odzivih na nasilje med šoloobveznimi otroki. Ne spreglejmo, 75% anketiranih otrok iz sedmih razredov devetletke zaznava nasilje v šoli. Iz rezultatov raziskave je nastala publikacija *Znanje o čustvih za manj nasilja v šolah*. Tako raziskava kot knjižica nas opozarjata, da tudi nasilje lahko pomeni socialno ločnico v znanju, saj otroci, ki so žrtve nasilja, težje sodelujejo pri pouku.

O psihoaktivnih snoveh: vse raziskave, ki so bile opravljene na populaciji slovenskih 15-letnih otrok kažejo, da jih velik delež redno – to je vsak teden – uživa alkoholne pijače. Zakaj menim, da tudi ta podatek kaže na socialne ločnice? Osnovnošolci praviloma živijo s starši. Le tisti starši, ki dobro poznajo vpliv alkohola na razvoj svojih otrok, lahko ukrepajo odločno in otroka zavarujejo pred škodljivimi posledicami. Starši, ki imajo sami posledice uživanja alkohola, tega ne zmorejo.

Prostovoljci. Naslednje leto bo mednarodno leto prostovoljstva. Vem, da humanitarne organizacije že načrtujejo aktivnosti, s katerimi bodo poskušale omiliti stisko najbolj prizadetih. Ko razmišljamo o humanitarni dejavnosti, imamo v mislih pomoč bolnim, revnim, prizadetim po naravnih nesrečah, morda tudi pomoč manjšinam, manj pa o tem, da bi lahko prostovoljci pomagali tudi pri premagovanju socialne izključenosti. Pa vendar imamo tudi takšne primere, na primer v Hiši – sadeži družbe dejansko že ponujajo brezplačno prostovoljno učno pomoč. Naj bodo vzgled in tudi vsebina pozitivnih novic, katerih kvoto bi po predlogu predsednika republike morali uvesti v naših medijih.